

2016.

A kuláküldözés története
Magyarországon

2016.03.09.

A kulákküldözés története Magyarországon

*A mai fiatalságnak eszmei alapot jelenthet a kulákság. Ennek alátámasztására az 1939-es, illetve az 1947-es választási eredményeket említeném meg. 1939-ben a Nyilaskeresztes Párt még csak listát sem tudott állítani Kecskeméten. 1947-ben pedig, a rossz emlékű „kékcédulás” választásokon, a Független Kisgazda Párt és utódszervezetei szereztek meg a szavazatok háromnegyedét, míg a csalást alkalmazó Magyar Kommunista Párt alig szerzett többet tíz százaléknál. Éppen ezért nem véletlen, hogy 1948-ban itt hirdette meg Rákosi a kulákküldözést, mert az itt élő emberek hite és tartása volt a kommunista totális hatalom kiépülésének a legnagyobb gátja – hangsúlyozta **Horváth Gábor**, a Kecskeméti Református Ifjúsági Egyesület elnöke.*

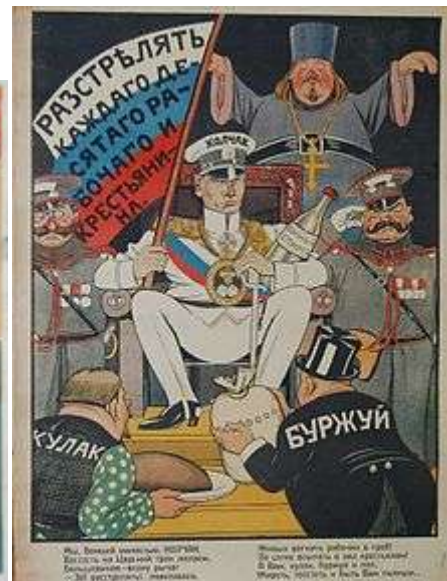
A **kulák** orosz eredetű szó (jelentései: ököl, nagygazda, zsugori). A Szovjetunióban a bolsevikok által egyértelműen pejoratív tartalommal megtöltött kommunista mozgalom kifejezés. A parasztok széles rétegeit bélyegezték meg, akik néhányszor tízholdnyi földjükön növénytermesztéssel, állattartással foglalkoztak. A kemény munkával, okosan, családi gazdálkodást folytató, ebből jól megélő, gyermekeit gazdálkodásra taníttató, önálló gondolkodású *kulák* természetes gátja volt a kolhozosításnak (téészesítésnek) illetve a proletárdiktatúrának. A parasztok ércbányákba mentek dolgozni, hogy munkásként megszabadítsák a mezőgazdaságban dolgozó családtagjaikat a beszolgáltatástól. 1932-ben azonban kiterjesztették a beszolgáltatási kötelezettséget azokra a munkásokra is, akik nem szakítottak végérvényesen a mezőgazdasággal. Az új törvény sok parasztot arra készítetett, hogy elhagyja otthonát és a Szovjetunió más térségeiben keressen magának megélhetést.¹

¹ LŐCSEI Pál: Ki a Kulák? Szabad Nép, 1949. január 7

A kommunista ideológia szempontjából a kulákság legfőbb ismérve, hogy mezőgazdasági munkájának elvégzéséhez más parasztokat is foglalkoztat, ilyen módon „kizsákmányolva” a földdel nem rendelkező zselléreket és a dolgozó parasztság egyéb csoportjait. Ez a jellegzetesség lehetővé tette, hogy a kulákat „osztályárulóként” tüntessék fel. A módosabb parasztgazdák körében gyakori erős vallásosság alkalmat adott arra, hogy a kulákat, a parasztság javait „megdézsmáló” papság lakájaként és a klerikális reakciós visszarendeződés híveként bélyegezzék meg.²

A kulák fogalom köztudatba bevezetésével lehetővé vált a kommunista sajtó számára, hogy az ipari munkásságot „kizsákmányoló” burzsoáziának megfelelő, könnyen bemutatható ellenségképet kreáljon a mezőgazdaságban is és így egységes osztályharcként ábrázolhassa a proletár rétegek szembenállását a vagyon birtokosaival. (A földesúri, vitézi réteg felszámolása a nemesi címek eltörlésével együtt már 1946-ban megkezdődött, így az élesedő osztályharcnak 1948-tól szüksége volt egy vidéken valóban jelenlévő, új és nagyobb létszámú célpontra.)³

Lenin-idézet egy szovjet kulákellenes plakáton. Kulák- és burzsujellenes szovjet propagandaplakát

Rákosi mint Sztálin „*legjobb magyar tanítványa*” a bolsevik ideológiát egy az egyben átvette és alkalmazta. Magyarországon 25 hold feletti földdel a paraszt kuláknak

² LŐCSEI Pál: Ki a Kulák? Szabad Nép, 1949. január 7

³ *Kulák golgota*; [Duna TV](#), 2006. május 6., 16:40.

számított, de ha egy szegényparaszt a párt útjában volt, könnyen megkaphatta a kulák minősítést. A Rákosi-rendszer perekkel, rendőri, ÁVH-s zaklatással, internálással, megfélemlítéssel mindent elkövetett a „kulákság” felszámolására. A gazdákat kötelező terménybeszolgáltatásokkal és szándékosan betarthatatlan rendeletekkel állandóan nyomorgatták (pl. anyagi vagy börtönbüntetést kaphattak, ha a padláson nem volt víz, ha a rendszeresen kiküldött ávosok hernyót találtak az egyik fán, vagy ha a kút állapotát „nem megfelelőnek” találták stb.). A börtönben a legsúlyosabb kínzásoknak vetették alá őket. A kulákok tulajdonát, például házát eltulajdonították („szocializáció”), bár a rendszerváltás után lehetőségük volt rá, hogy – saját korábbi tulajdonukat – értékének megfelelő áron, készpénzért – visszavásárolják. A kulák fogalom köztudatba bevezetésével lehetővé vált a kommunista sajtó számára, hogy az ipari munkásságot „kizsákmányoló” burzsoáziának megfelelő, könnyen bemutatható ellenségképet kreáljon a mezőgazdaságban is és így egységes osztályharcként ábrázolhassa a proletár rétegek szembenállását a vagyon birtokosaival. (A földesúri, vitézi réteg felszámolása a nemesi címek eltörlésével együtt már 1946-ban megkezdődött, így az élesedő osztályharcnak 1948-tól szüksége volt egy vidéken valóban jelenlévő, új és nagyobb létszámú célpontra.)

2012. március 26-án az Országgyűlés a kulákküldözés idején tönkretett magyar gazdák emléknapijává nyilvánította június 29-ét, Péter-Pál napját, amely a hagyomány szerint a betakarítás kezdete, a parasztság ünnepe.

Bolgár Dániel: A kulákküldözés fogalomtörténeti vetülete

Az 1950-es évek hivatalos diskurzusában a kulák velejéig romlott, céljai eredendően gonoszak, kizsákmányolási vágya csillapíthatatlan, és ilyenformán ellensége az új idők kereszties lovagjainak, az igazság bajnokainak, vagyis a kommunistáknak. Az 1990-es évek irodalmában a kép éppen fordított: a kommunista párt a Gonosz megtestesülése, törekvése az öncélú pusztítás, tehát a párt azért támadta és tette tönkre a kulákokat, hogy elrontsa azt, ami jó és ártatlan volt. Könnyen elképzelhető, hogy valamelyik felfogás helyes, én mégis azt állítom, hogy ezeknek az értelmezéseknek egyike sem lehet érvényes a történettudományban.⁴

---

⁴ BOLGÁR Dániel: A kulák érthető arca. Fogalomtörténeti vázlat. In: HORVÁTH Sándor (szerk.): Mindennapok Rákosi és Kádár korában. Új utak a szocialista korszak kutatásában. Nyitott Könyvműhely, Budapest, 2008. 50–93. – Pontos hivatkozást csupán az idézetekhez rendelék

Ezért inkább fogalomtörténeti megközelítést javaslok. Miért vélem úgy, hogy ezek a megközelítések nem lehetnek érvényesek? Vegyünk egy párhuzamot. A boszorkányságról szóló antropológiai megközelítésű munkák rendszerint fel nem fedett, mégis döntő mozzanatára.⁵

Kutatásom során a szakirodalmakban találtam egy bizonyos Görögh Lászlót, aki egyik kuláküldözött volt és részletesen kifejtette témáját és tapasztalatait a kuláküldözés folyamatáról:

„A gyertyagyújtásra felkért emberek többnyire az idősebb korosztályból kerülnek ki és főként gyermekkori élményeikről, emlékeikről beszélnek. Hallgatva őket az lehet a hallgatóság érzése, hogy az ötvenes évek – mikor gyerekeskedtünk – egy idilli korszak volt. Tudom, az emberi emlékezet szelektív, csak a jóra hajlandó emlékezni, a rosszat igyekszik elfelejteni. Jómagam is gyermekkorom eseményeit szedtem össze, nem felejtve el a rosszakat sem, amiket szinte belém égetett a kor, ami történelmünk egyik legsötétebb, legkegyetlenebb korszaka volt. A '40-es évek végén városkánkban is beindult a kuláküldözés, ami a vagyonosabb parasztság likvidálására – fizikai megsemmisítésére – irányult. A vagyonosodást úgy tessék érteni, hogy 25 köblös fölött, ami nagyjából 15 hektár termőföldet jelent, elég volt ahhoz, hogy valaki listára kerüljön. A szovjet ezt úgy oldották meg, hogy az embereket elindították gyalog Szibéria felé, addig hajtva őket, amíg el nem pusztultak. Városunkban ez családi feljegyzések szerint 30 családot érintett, köztük a miénket is. Ezek lettek a kiközösítettek, az osztályidegenek az egyetemlegesek – ami azt jelenti, hogy a család minden tagja felelősségre vonható – a vagyonuktól megfosztottak, akik az adójukat soha nem tudták kifizetni, mert mindig írtak hozzá. Akiket robotra hajtottak a Rákosi és a Vörös Csillag TSZ földjeire, akinek a párttitkárok lábmosó vizét is meg kellett inni, akiknek egyik kezét odazárták az ajtóhoz, hogy lemondjanak vagyonukról, akiket a Hortobágyi munkatáborokba internáltak, akiket rendőri felügyelet alá helyeztek, és akiket ki lehetett kergetni házaikból, tanyájukból. A listára kerültek értelemszerűen az idősebb korosztályból kerültek ki, hiszen a vagyont össze is kellett gyűjteni. Voltak aztán, akik nem bírták a verést, a megaláztatást és öngyilkosok lettek. A harminc családfőből három. Nekem, mint gyereknek a kiközösítés fájt a legjobban illetve az a megkülönböztetés, amit némelyik tanítónak mondott gazember elkövetett. Édesapám azt mondta, tanuljak, mert azt az egyet nem vehetik el tőlem. Jellemzően

---

⁵ Bolgár Dániel: A kuláküldözés fogalomtörténeti vetülete

kitűnő tanuló voltam, de bizony velem is előfordult, hogy a tanár, aki habzó szájjal szidta a kizsákmányolókat, az osztályharc jegyében meg akart buktatni.

A nagyapámnak, mint kizsákmányolónak az volt a bűne, hogy hat élő gyermeke mindegyikének 10 – 10 hold földet szeretett volna hagyni, hogy ne a más tarlóján éljenek. Valamennyi enyhülés csak '56 után a '60-as években történt. Ekkor már középvezetők lehettek a kulák ivadékok, de szükség is volt rá, mert bár ez nagyon lenézett szakma, nem árt, ha ért is hozzá, aki csinálja. Gyerekként láttam, hogy minden gazemberség elvégzésére van ember. A helyzet változásával persze változnak ők is, bár valószínűleg csak külsőleg, a gondolkodás nem. Ma ők vagy utódaik a legnagyobb templomba járók, pedig valamikor hűségesen jelentettek, vagy éppen ha módjuk volt rá fenyítettek. Családok tucatjainak életét tették tönkre, keserítették meg, így van bűn is, amit le kell imádkozni. Talán eljön az idő, amikor tárgyilagosan, aktuális politikai helyzettől függetlenül, tudományos alapossággal le lehet írni a történeteket. Az akkori dokumentumok aláíróinak utódai ma is köztünk élnek. Tanulságos olvasmány lesz. Még néhány szót a hagyományokról. Gazdag történelmi múlttal rendelkező településünk gazdag hagyományokkal rendelkezik. Ez a hagyomány tart meg bennünket hitünkben, hajdú tudatunkban, magyarságunkban. A mi nemzedékünk még megelője volt annak a kialakult kultúrának, viselkedésnek, viseletnek, ami a dorogi embereket jelentette. Sajnos ezek az értékek a gazdasági helyzet és a média hatása miatt egyre inkább eltűnnek. Kökényesi Laci barátom mondta néhány évvel ezelőtt, hogy ha mi parasztemberek nem járunk templomba, ugyan ki fog járni. A hagyományainkhoz a pászkaszentelés mellett ez is hozzátartozik, hiszen a hagyományok legfőbb őrzői mi gazdálkodók vagyunk. Amellett tudjuk azt is, hogy a gazdálkodáshoz mi csak asszisztálunk, nagyon sok tényezőt nem tudunk alakítani, befolyásolni. A hagyományokhoz az is hozzátartozott, hogy ha a család valamelyik tagja – többnyire legényember – adósságot csinált, azt feltétel nélkül meg kellett mondani, mert a család becsülete így kívánta. Tudjuk, hogy az ilyesfajta értékek őrzésére az elmúlt időszak nem volt alkalmas. Bűn volt, ha valakinek volt valamije, még oly nagyszerű emberek nevét ki sem lehetett ejteni.”

A kulákküldözés az 1948-as kommunista hatalomátvétellel vette kezdetét, amikor a sztálinista Rákosi-rezsim kíméletlen harcot indított a magyar agrártársadalom ellen. A párt minden eszközzel arra törekedett, hogy lerombolja a hagyományos paraszti életformát és a gazdákat földjeik elhagyására kényszerítse. A támadások célkeresztjébe a szovjet mintának megfelelően a kuláknak bélyegzett nagygazdák kerültek, akiket a felvilágosultan gondolkodó politikusok már a két háború között parasztpolgárnak neveztek. A rendszer által folytatott

parasztpolitika a Lenin által megfogalmazott úgynevezett hármass jelszó: „Támaszkodj a szegényparasztra, szövetkezz a középparaszttal, harcolj a kulák ellen” jegyében fogant.

Rákosi Mátyás, a Magyar Dolgozók Pártjának főtitkára 1948. augusztus 20-án kecskeméti beszédében hirdette meg a „kuláküldözést” mint a szocializmus építésének, a mezőgazdaság kollektivizálásának fontos eszközét. Az államhatalom a kulákokat a kapitalista rendszer utolsó maradványainak tekintette, akik a mezőgazdaság szocialista alapon történő átszervezésének fő akadályozói. A kulák a „*dolgozó nép*” ellenségének lett kikiáltva, és megindult a béreseket foglalkoztató módosabb parasztok módszeres üldözése. A téveszítéssel egy időben országosan mintegy 71 ezer kulákcsaládot tartottak nyilván. Kuláknak hivatalosan az minősült, akinek 25 hold vagy annál több szántója, 5 hold vagy annál több szőlője volt, továbbá a cséplőgép-tulajdonosok és a malmot üzemeltetők - ugyanakkor a gyakorlatban a helyi pártvezetőség döntött arról, hogy ki kerül fel a kuláklistára.

A kulákokat különösen súlyosan sújtotta a beszolgáltatás, ez az adón túli, irreálisan megszabott teher, ami anyagilag teljesen ellehetetlenítette a középparaszti réteget. Sok kulákká minősített embert a lakásukból melléképületekbe költöztettek ki, a házat pedig elfoglalták a helyi pártfunkcionáriusok. A gazdák tömegével menekültek földjeikről, miután azokat „önként” felajánlották az államnak. Volt, aki nem bírta elviselni a zaklatásokat, és öngyilkosságot követett el, másokat otthonukban vertek agyon vagy a börtönben elszenvedett fizikai bántalmazások következtében vesztették életüket. A kulákok megbélyegzése mindennapos volt, minden igazolványban ott virított a nagy K betű, amely gyermekeik neve mellett az osztálynaplóban is szerepelt. Ezeket a gyerekeket már középiskolába is nehezen vagy egyáltalán nem vették fel, legfeljebb lakóhelyüktől távol, felsőoktatási intézménybe pedig még a legjobban tanulók sem kerülhettek. Ennek következményeként a nagykorúvá lett

gyerekek a községekből, falvakból elköltöztek, és munkásként elhelyezkedve, több év kihagyása után már mint munkásszarmazásúak kerülhettek egyetemre, főiskolára.⁶

A Sztálin halála után, 1953 júniusában Nagy Imre vezetésével megalakuló kormány a gazdaságpolitika, azon belül is különösen az agrárpolitika terén számos korrekciós intézkedést kezdeményezett. A kulákok számára a legnagyobb hatásúnak az amnesztiarendelet és a kuláklista eltörlése bizonyult. A kulákkérdés azonban nem került le napirendről, a pártvezetőség Rákosi vezette sztálinista része mindent megtett azért, hogy a kulákokkal szembeni gyűlöletet tovább szítsa. A kulákokat tették felelőssé a termelőszövetkezetek felbomlásáért, de azért is, ha a továbbműködő téeszkek gyenge eredményt értek el.⁷

Az 1956-os forradalom leverése után a Kádár-rendszer már inkább a kiegyezésre törekedett a parasztsággal. Az 1959 tavaszán jogi formába öntött termelőszövetkezeti alapszabály lehetővé tette nemcsak a volt „kizsákmányolók” belépését a téeszkekbe, hanem azt is, hogy két év után a vezetőségbe is bekerülhessenek. Ezzel a kádári rendszer elismerte, hogy szükség van e réteg szaktudására, szorgalmára, és lehetőséget adott arra, hogy a volt kulákok a helyi társadalomban visszaszerezzék az 1950-es évek első felében elvesztett helyüket.⁸

Parasztnyúzó intézkedések

"Támaszkodj a szegényparasztra, harcolj a kulák ellen és szövetkezz a középparaszttal!"

- ez a lenini hármas jelszó nagyon jól megragadja az 1950-es évek hazai agrárpolitikájának a lényegét. Az orosz nyelvből átvett kulák szó a paraszti társadalom legfelső részét takarta, akiket neveztek nagygazdának vagy zsirosparasztnak is. A pártállam a kizsákmányoló, kapitalista rendszer utolsó maradványként tekintett az egyéni gazdálkodást folytató paraszti rétegekre, így a kommunista rendszer mellőzhetetlen vonása, vagyis az állandó ellenségkeresés egyik fő bázisává, egyúttal áldozatává vált e társadalmi csoport.

Bár a *"kulákká nyilvánításnak"* elvileg rendeletileg megszabott keretei voltak, mondvacsinált ürüggyel is bárkiből kulák válhatott, amennyiben a rendszer szemében az adott személy valamilyen okból nemkívánatos elemnek tűnt - mondta Tóth Judit agrártörténész, a Pest

---

⁶ Galambos Sándor: Rém' híres kor. In *Paraszti kiszolgáltatottság – Paraszti érdekvédelem, öngazgatás*. Szerkesztette: Erdmann Gyula. Gyula, Békés Megyei Levéltár.

⁷ Pünkösti Árpád: *Rákosi a hatalomért*, Budapest, Európa Kiadó, 1992 ISBN 963 07 5412 6

⁸ Rainer M. János: A magyarországi fordulatok és a szovjet politika, 1944–48. *Rubicon*, 1998/4-5.

Megyei Levéltár munkatársa az [origo]-nak. A kulákok elleni harc legsúlyosabb intézkedéseit az 1948-1952 közötti időszakban hozták meg.

A "parasztnyúzó intézkedéseknek", a magas adóterheknek, a beszolgáltatás egyre növekvő mértékének következtében 1952-53 telén, a nagy padlássöprések idején 800 ezer gazdának nem maradt elég vetőmagja, vagy háztartásában nem tudta magát élelmiszerrel megfelelően ellátni. Mindeközben négyszázezer embert közellátás elleni bűncselekmények miatt ítéltek el - mondta Tóth Judit. Nagy Imre 1953-as miniszterelnöki kinevezése enyhített valamennyit a "kulákprésen", de nem szüntette meg teljesen és véglegesen e társadalmi csoport üldözését. (Gyarmati György történész közlése szerint 1953 februárjában 83 ezren szerepeltek a belügyminisztériumi kuláklistán, amit Nagy Imre pár hónap múlva törölt el.)

Az ötvenes években, amikor a tanácsokat szervezték, és kijelölték a helyi párttitkárokat, a kommunisták sokszor írni-olvasni sem tudó embereket igyekeztek kiválasztani a falvak legfontosabb posztjaira - erről szintén Gyarmati György ír *A Rákosi-korszak* című könyvében.⁹

Hogy miért volt fontos a kulákok üldözése, illetve a megtermelt termények elvonása, a beszolgáltatás? Tóth Judit szerint elsősorban a tervgazdaság, illetve a korabeli állampárt politikájának logikáját kell ehhez megértenünk. *"A tervgazdálkodás kereteibe illesztett beszolgáltatási rendszer több volt, mint készletgyűjtés és elvonási kényszer, hiszen erősen áthatotta a politikum. Az állam a parasztság terheinek növelésével az egyéni gazdálkodás*

⁹ Gyarmati György: *A Rákosi-korszak. Rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon, 1945–1956.* Rubicon, 2011

ellehetetlenítését célozta, és ezáltal igyekezett a gazdákat a szocialista szektorba terelni" - magyarázta a levéltáros.¹⁰

"A hatalom szándéka tehát egyértelmű volt, hiszen jól kirajzolódik a hármaskör célja, aminek érdekében a beszolgáltatást felhasználni kívánták. Amellett ugyanis, hogy az állami készletek jelentős része az elvonás ezen módjából származott, alkalmas volt a párt agrárpolitikai céljainak megvalósítására, vagyis a kollektivizálás előmozdítására, illetve a kuláknak s ezáltal ellenségnek minősített társadalmi csoporttal való leszámolásra."

Nem véletlen, hogy Tóth szűkebb vizsgálati területén, még a mezőgazdasági munkaversenyek szervezésekor is azt tapasztalta: nem engedték a kulákokat részt venni a mozgalomban, mert azt gondolták a kommunista párt vezetői, hogy ha ott sikeresebbek lennének a piacon amúgy is versenyképesebb kulákok, akkor még a szocialista munkaversenyekkel is a kapitalizmust erősítenék vidéken.¹¹

A kuláklista születése

1948-ban kormányrendelet mondta ki: azok a gazdák, akik 15 holdnál nagyobb olyan birtokkal rendelkeznek, amelynek kataszteri tiszta jövedelme meghaladta a 150 aranykoronát, mezőgazdasági fejlesztési járulékot kell, hogy fizessenek. (Később, 1949-ben 25 holdra és 350 aranykoronára módosították a határokat.) Ez a viszonylag kedvező, 1948-as termés után kivetett mezőgazdasági fejlesztési járulék később nagy jelentőségűvé vált. Akit ez érintett, súlyosan fizetett - és nemcsak pénzben.

Ez az adókötelezettség képezte ugyanis utóbb a "kuláklisták" alapját (amelyeket 1948-49 fordulóján állítottak össze.) Az a 65-70 ezer ember, akit 1949-ben a "büntetőadóval" megterheltek, felkerült a listára, amelyről akkor sem lehetett lekerülni, ha az illető gazda csökkentette a földje nagyságát - ezt Varga Zsuzsanna, az ELTE agrártörténésze állapította meg egy korábbi írásában.¹²

A Magyar Dolgozók Pártja megalakulása után, már 1948 nyarán meghirdetik a "kulákság" elleni fellépést. "Döntő szempont a kulák elszigetelésének, gazdasági és politikai befolyásolása szűkítésének előmozdítása. Minden egyéb szempontot, így a termelés

---

¹⁰ Tóth Judit, Főlevéltáros. Magyar Nemzeti Levéltár Főigazgatói Titkárság

¹¹ Varga Zsuzsanna: „Földindulás”. A hatalom és a parasztság Magyarországon az 1960-as évek első felében. *Történelmi Szemle*, 2. sz. 232–234.

¹² KÁVÁSI Klára: Kulák lista. Agóra, Budapest, 1991. 106–110

megszervezésének szempontját is alá kell rendelni ennek a célnak" - mondja a párt Politikai Bizottságában Rákosi Mátyás. A cél a magyar mezőgazdaság legéletképesebb paraszti birtokainak likvidálása, a középparasztság megszüntetése. Erre a tömeges kollektivitás, a termelőségfejlesztés szempontjából van szüksége az MDP-nek, de a társadalom legautonóbb, gazdaságilag - és ezért politikailag is - legfüggetlenebb csoportjának megsemmisítése egyébként is fontos a párt számára. Kuláknak azok minősülnek, akiknek földterülete meghaladja a 25 holdat, minősége a 350 aranykoronát, vagy akiknek gépeire, épületeire, állataira szemet vet a helyi hatalom. A kulákok földjeit, épületeit stb. elveszik, őket és családjukat a falujukból is kitelepítik, vagy melléképületekbe kényszerítik. Sokakat munkatáborokba hurcolnak, megkínóznak. Több mint 70000 gazda kerül fel a kuláklistára. A kulákság elleni hadjárat a falu hagyományos rendjének szétzilálását, a parasztság megfélemlítését is szolgálja. A középparaszti birtokok szétverése újabb gazdasági nehézségekhez vezet, ellátási gondok keletkeznek.¹³

Ottlik esete a kuláklistával

A kuláknak minősített személyek elleni intézkedéseket jól jellemzi, hogy az akkor frissen alakult ÁVH-nál Kádár János belügyminiszter utasítására 1948-ban szervezték meg az első kulákverő csoportokat. Ugyanebben az évben Ottlik Géza író 67 hold földet örökölt. Azonnal felajánlotta a területet az államnak "térítés nélkül" megvételre, mégis eljárás indult ellene, mert az örökléssel automatikusan kuláklistára került. Az eljárást csak minisztertanácsi utasításra, 1953-ban állítja le a Pest Megyei Tanács - mindkét esetről Gyarmati György ír.¹⁴ Ottlik esete nem volt példa nélküli, és ő még viszonylag jól járt. Tóth Judit levéltári kutatásai során megtalálta egy Pest megyei párttitkár egyik írását. 1953-ban Nagy Imre miniszterelnöksége idején ugyanis elvileg eltörölték a kuláklistát, de például számos büntetőper és eljárás tovább folytatódott, és a párttitkárok a "*politikai harcot*" tovább folytatták a kulákok ellen vidéken. Rákosi Mátyás, a kommunista párt vezére pedig nem sokkal később kijelentette: a kulák "lista nélkül" is kulák marad.

A kulák tehén elítélése

¹³ <http://phoenix.szarvas.hu/varos/kommun/6.html>

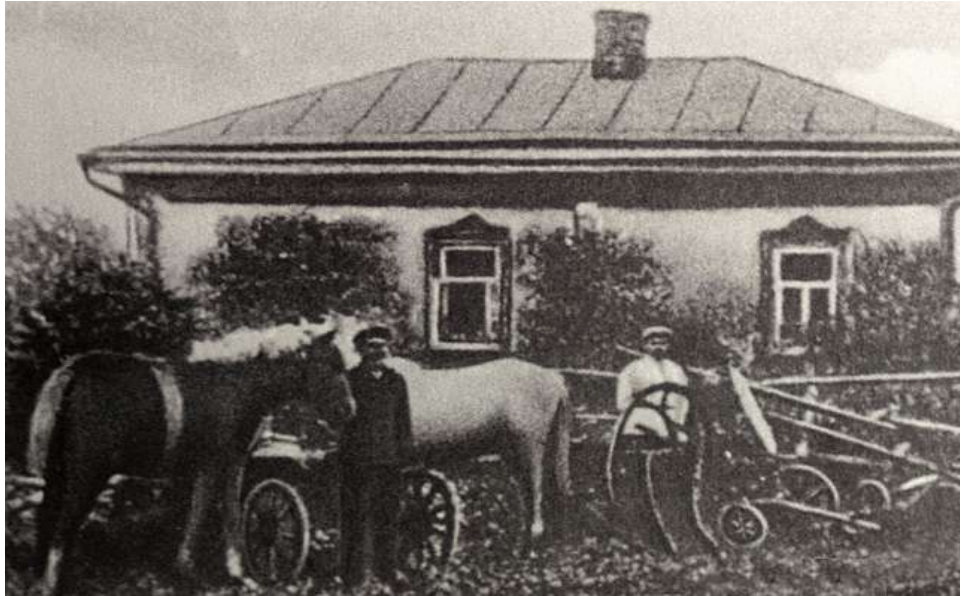
¹⁴ Gyarmati György: A Rákosi-korszak. Rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon, 1945–1956. Rubicon, 2011

A kulákokat a büntetőügyekben is hátrányosan különböztették meg. A bíróságok ugyanis a vádlottak "osztályhelyzetét" is mérlegelhettek. Az üldözés abszurditását mi sem jellemzi jobban, mint amikor nem tudták rábizonyítani egy volt csendőrre, hogy kulák volna, akkor a tehenét minősítette - első- és másodfokon is! - a büntetőeljárásban kuláknak a bíróság - erről Tóth Judit számolt be doktori disszertációjában.

A rendszer a kulákok ellen irányuló intézkedések sokaságával próbált példát statuálni, félelmet kelteni. Az olykor az egész házat feldúló padlássöprésnek nevezett elszámoltatások, a bírósági perek sokasága, az esetleges internálások, kitelepítések mind azt igyekeztek prezentálni, hogy az egyéni gazdálkodásnak nincs perspektívája, és a parasztság számára a kollektivizálás marad az egyetlen járható út.

A szankciók kevésbé ismert formája volt, hogy a sorozásra behívott fiatalokat C-legényeknek minősítették, ami azt jelentette, osztályhelyzetük miatt nem sorkatonai szolgálatra küldték, hanem egyfajta munkaszolgáltra, építkezésekre, nagyberuházásokra osztották be, vagy bányákban dolgoztatták őket. Számuk Tóth Judit megjegyzése szerint mintegy 20 ezerre tehető.

Az iparba menekültek

Az egyre növekvő kötelezettségtől szabadulva a gazdák jelentős része azonban a tsz-be való belépés helyett a hagyományos életformájától teljesen megválva az iparban keresett megélhetést. Így elmondható, hogy a parasztságot - különösen pedig a kulákságot - sújtó rendelkezések mind-mind a hagyományos paraszti társadalom felbomlását katalizálták.

Romsics Ignác akadémikus megemlíti, felmerült a kulákok esetleges külön falvakba költöztetése is az ötvenes években - ez azonban nem történt meg ebben a formában. A kitelepítések azonban kulákokat is érintettek az évtized elején. Az e kategóriába sorolt személyek nagyobb gépeit viszont bizonyosan elvették, de köztudomású, hogy például gyermekeik nem járhattak egyetemre, olykor még középiskolába sem.

A lenini jelszó harmadik része

Az ötvenes évek végének, a hatvanas évek elejének kollektivizálása már valóban a *"szövetkezz a középparaszttal"* jegyében történt, vagyis a lenini hármasszó harmadik része került előtérbe, amikor egy-egy korábbi kuláknak minősített személy is bekerülhetett akár a tsz vezetésébe is - fejtette ki Tóth Judit. De ekkorra már a hatalom megmutatta: még ezt is megengedheti magának.

Ugyanakkor a falu legszegényebb rétegei helyett immár sokszor a középrétegeket vonták be az ügyek intézésébe a Kádár-kori kommunista vezetés, ami nemcsak ügyesebb, hanem hatékonyabb agrárpolitikát is jelentett a hatvanas évektől kezdve.

A pályázat megírása során kérdések formájában készítettem egy interjút a történelem tanárommal, Gyermán János Tamás tanár úrral, aki személyesen nem élhette át a

kuláküldözés és a Rákosi-rendszer történelmét, de betekintést nyújtott nekem eme sötét történelmi korszakba, mely a parasztság kisemmizett életét jellemezte.

Szükség van a június 29-i kuláküldözés áldozatainak emléknapjára?

Megoszlanak a vélemények. Vannak, akik úgy látják, hogy manapság túl sok az emléknap, és így nem feltétlen volt szükség egy újabbra. Az ezen az állásponton lévők szerint mivel a kulákok is a kommunizmus áldozatai voltak, így február 25-én előttük is tisztelgünk. Vannak olyanok is, akik nem teljesen értik, hogy miért éppen június 29-ére, azaz Péter, Pál napjára esett a választás, hiszen ez a néphagyomány szerint az aratás kezdete, amely a parasztság számára egyfajta ünnepnap volt. A téma kutatójának azonban természetesen meg kell látni az ebben rejlő lehetőséget, vagyis, hogy a társadalom minél szélesebb rétege előtt tárjuk fel, ismertessük meg, hogy kik is voltak pontosan, s milyen megpróbáltatásokon mentek át a kuláknak bélyegzett gazdák.

Milyen indíttatásból kezdett a kulákokkal foglalkozni?

Korábbi tanulmányaimat az 1950-es évek agrártörténetéből, pontosabban a parasztságra kivetett kötelező beszolgáltatás témájában végeztem. Ez egyben a kulákok ellehetetlenítésének egyik módja volt, ugyanis olyan kötelezettségekkel terhelték meg őket, amelyek szinte teljesíthetetlenek voltak. Sok kulák így önként akart megszabadulni a földjétől.

Nincs családi vonatkozás?

A felmenőim nem voltak kulákok, de a család mindig is foglalkozott mezőgazdasággal. Most is gazdálkodunk 16 hektáron, bár ennek nagy része bérelt föld. A származásomat nem hazudtoltam meg, a kutatási témámat illetően sem.

Mostanában divat arról beszélni, hogy egyes történelmi események, eseménysorok kibeszéletlenek, és általában ezek folynak a csapból is. A kulákok története mennyire feltárt vagy elhallgatott?

Nyilván a legtöbben el tudják helyezni, hogy melyik korszakról beszélünk, és hogy kik voltak a kulákok. De nem annyira közismert ez a téma, amiben sokak számára ne lehetne még újat mondani. Sok idős ember van, aki nem is beszélt életének ezen szakaszáról, a fiatalokban ugyanakkor van érdeklődés, s tudni szeretnék, hogy mi volt a nagyszüleikkel, dédszüleikkel. Vannak, akik számára az, hogy megemlékezünk a megpróbáltatásaikról, egyfajta elégtétel. Itt érdemes megemlíteni *Sághy Gyula Kulák golgota* című filmjét, amiben a rendező a korszakot átélt embereket szólaltatja meg, akik sokszor sírástól elcsukló hangon mondják el élettörténetüket. Azt hiszem, a feltárást illetően még jócskán van adósságunk. Nagyobb hangsúlyt kellene fektetnünk a még élő tanúk felkutatására és szóra bírására.

Mit mutatott fel eddig a szakirodalom?

Az '50-es évek agrártörténetének tárgyalása során megkerülhetetlen a kulákkérdés. Így ennek kapcsán számos tanulmányban vagy egyes monográfiák részeként található a témára vonatkozó adatokat. 2009-ben jelent meg Nagy Józsefnek *A paraszti társadalom felbomlásának kezdetei, 1945–56* című könyve, amelyben viszonylag hosszan foglalkozik a témával. Megemlíthetjük Kávási Klára *Kulák lista* című könyvét is, de kimondottan csak a kulákokkal foglalkozó monografikus összefoglalás még nem született. Nem szabad ugyanakkor megfélekednünk a forrásgyűjteményekről sem, amelyek nagyon hasznosak a kutatás szempontjából.

Mi mindent kellene még kutatni a kulákokkal kapcsolatban?

Számos helytörténeti tanulmány van, ami nem egyszer kívül esik a történészek látókörén. A kulákokkal szembeni általános fellépésről sokaknak van képük. De hogy ez valójában hogyan csapódott le, azt a helytörténeti munkákból, a megyei levéltárak iratanyagának feldolgozásából lehet igazán rekonstruálni, elevenebbé tenni.

Mikor kezdődött a kulákok üldözése és milyen indokkal?

1948-ban vetették ki a mezőgazdasági fejlesztési járulékot. Egy 1949-es módosítást követően ezt a kulákadónak is nevezett adófajtát annak kellett fizetnie, akinek 25 kataszteri hold feletti területe volt, vagy a földje értéke meghaladta a 350 aranykoronát. Ezzel együtt határozták meg azt a társadalmi kategóriát, akiket innentől kezdve kulákként tartottak nyilván. Így 1948–49 fordulóján több mint 65 ezer ember került fel az úgynevezett kuláklistákra. Aki ezen a listán egyszer szerepelt, az akkor sem kerülhetett le róla, ha közben

valamilyen módon túladott a földjén vagy épp szétíratva a családtagok között. Akit egyszer kuláknak bélyegeztek, az ettől a bélyegtől nem szabadulhatott. Emellett bárkire ráfoghatták a kulákságot, akire akarták: aki béreseket foglalkoztatott, korábban malma, kocsmája volt, vagy kereskedelmi tevékenységet végzett. Az államhatalom a kulákokat a kapitalista rendszer utolsó maradványainak tekintette, akik gátját képezik a mezőgazdaság szocialista alapon történő átszervezésének. Bár Nagy Imre miniszterelnöksége idején 1953-ban megszüntették a kuláklistákat, de nem sokkal ezt követően egy budapesti pártaktíván Rákosi kijelentette: a kulák kulák marad listával vagy lista nélkül is.

Milyen szankciók sújtották őket?

Említettem a kulákadót. A beszolgáltatási kötelezettséget időre kellett teljesíteni, és ha ez nem történt meg, akkor jött a helyszíni elszámoltatás, ami a köztudatban padlássöprésként, rekvirálásként él. Az elszámoltató bizottság kiment az adott gazda portájára, ahol sokszor a beszolgáltatandó mennyiségen felül minden mozdítható vagyontárgyat elkoboztak. Az elszámoltatást mindig a kulákokkal kezdték. Súlyosabbnak mondott esetekben közellátási büntett címén bírósági eljárást is indíthattak, amelyek keretében pár száz forintos büntetéstől kezdve akár teljes vagyonekbobzással is lehetett sújtani egy-egy gazdát. Hogy milyen ítélet született, az attól is függött, hogy a helyi tsz-nek szüksége volt-e az adott gazda földjeire. Természetesen a kulákok között is voltak olyanok, akiket internáltak. Kevésbé ismert ugyanakkor az, hogy katonai szolgálatra alkalmatlannak ítélt fiatal férfiakat úgynevezett C-legényeknek minősítettek, akiket aztán bányákban, különféle nagyberuházásokon dolgoztattak. Ezen kívül meg kell még említeni, hogy az évenkénti tagosítások is a gazdák ellehetetlenítését szolgálták.

Említette, hogy tulajdonképp akárkit kuláknak nyilváníthattak.

Sokszor mondvasinált ürüggyel is könnyen kulákosíthattak egy-egy gazdát. Létezett azonban például az úgynevezett felszorzás intézménye is: a gyümölcsös, a szőlő, a zöldségeskert nagyobb értékű területnek számított, ezeket háromszoros-négyszeres-ötszörös nagyságú területként vették számba, így akár egy kisebb területtel rendelkező gazdából is könnyen lehetett kulák.

Hogy ítélik meg ma az egykori kulákok szerepét a mezőgazdaságban?

Egy-egy ilyen gazda sokszor etalonnak számított. Olyan gazdaságot vittek, ami sokak előtt példaértékkel bírt a faluban, és számos helyen egyben a helyi társadalom meghatározó személyiségei is voltak. Nyilván voltak irigyeik is, de mégis a gazdatársadalom elitjét képezték, akik értettek ahhoz, amit csináltak.

A tsz-ben mi lett a sorsuk?

Az ötvenes években a kulákok nem léphettek be a tsz-be. A hatvanas években viszont Kádárék éppen hogy igyekeztek őket bekényszeríteni tsz-be vagy épp vezető tisztséghez juttatva próbálták megnyerni a nagygazdákat a belépésre. Egyrészt, hogy így statuáljanak példát, másrészt viszont a szakértelmükre is szükség volt.

Említette, hogy a Pest Megyei Levéltár az emléknapi alkalmából egy konferenciát is szervezett.

Igen, június 22-én az MTA Agrártörténeti és Faluszociológiai Osztályközi Állandó Bizottságával, illetve a Magyar Mezőgazdasági Múzeummal közösen rendeztünk konferenciát „Kíméletlenül harcoljunk az osztályellenség ellen!” – kulákküldözés, kuláksors Magyarországon címmel. Mi magunk is meglepődtünk, hogy a rendezvény iránt milyen nagy érdeklődés mutatkozott, úgyhogy ezúton is szeretnénk megköszönni mindenkinek, aki jelenlétével megtisztelte a konferenciát.

Rétvári Bence, az Emberi Erőforrások Minisztériuma parlamenti államtitkára arról beszélt a Kossuth Rádióban, hogy a kommunista rendszer a társadalom egyes rétegeit másként próbálta megfenyegetni és megtörni azért, hogy ne legyenek autonóm módon gondolkodó emberek és közösségek. A vidéken élő gazdálkodókkal szemben - akik vagyona is szert tettek - kuláküldözéssel lépett fel a kommunista hatalom. A tehetősebb gazdák ugyanis már megtehették, hogy összefogtak egymással, érdekképviselőket alakítottak, a helyi közélet gyűjtőpontjai voltak, s ezt a kommunista hatalom nem tűrhette el. A vidéki sikeres gazdatársadalom megfélemlítésének volt eszköze a terrorizáló vagyonelkobzás, s ezzel az egykori gazdálkodókat kiszolgáltatott bérmunkássorba taszította a hatalom. A kuláküldözés országosan hetvenezer középgazdálkodó család életét törte ketté - idézte fel Rétvári Bence. Hozzátette: akiket ez érintett, sokáig, egészen a rendszerváltásig beszélni sem mertek arról, hogy korábban ők mennyivel jobb helyzetben voltak.

Azzal, hogy az Országgyűlés több mint két évvel ezelőtt elfogadta, hogy Péter-Pál napja, az aratás kezdete a kuláküldözés áldozataira való emlékezés napja is, még szélesebb körben nyílt lehetőség az emlékezésre. Az emléknap is egyfajta elégtétel, az akkori diktatórikus állam jelenlegi demokratikus jogutódja ad elégtételt a kuláknak bélyegzeteknek, magyarázta az államtitkár. Hozzáfűzte: a szimbolikus lépéseken túlmenően a kormány tavalyi döntése értelmében több évre visszamenőleg pótolta a kárpótlási nyugdíj-kiegészítéseket is, mert fontosnak tartotta, hogy akik a kommunista rendszer üldözöttjei közül még élnek, az előző négy évben is olyan nyugdíj-kiegészítésben részesüljenek, amely méltó elviselt szenvedésükhöz.¹⁵

¹⁵ http://gondola.hu/cikkek/91858-A_kulakuldozes_aldozataira_emlekeztek.html

A pályázó köre: I. 9-10. évfolyam

Kupai Dániel

Szentannai Sámuel Gimnázium, Szakközép iskola és Kollégium 10/C

Lakcím: 5331 Kenderes, Árpád út 38

Született: 1999. 07. 28. Karcag

Email cím: daniel.kupai@freemail.hu

Telefonszám: 0620/222/8344

A felkészítő tanár:

Gyermán János Tamás

Szentannai Sámuel Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium

5300 Karcag, Szentannai Sámuel utca 18.

E-mail cím: gyermanjanos@freemail.hu

ELÉRHETŐSÉG: 0630/4252080

Felhasznált szakirodalmi források:

- ❖ *Kulák golgota*; [Duna TV](#), 2006. május 6., 16:40.
- ❖ Bolgár Dániel: A kulákküldözés fogalomtörténeti vetülete
- ❖ BOLGÁR Dániel: A kulák érthető arca. Fogalomtörténeti vázlat. In: HORVÁTH Sándor (szerk.): Mindennapok Rákosi és Kádár korában. Új utak a szocialista korszak kutatásában. Nyitott Könyvműhely, Budapest, 2008. 50–93. – Pontos hivatkozást csupán az idézetekhez rendelék
- ❖ Galambos Sándor: Rém' híres kor. In *Paraszti kiszolgáltatottság – Paraszti érdekvédelem, öngazgatás*. Szerkesztette: Erdmann Gyula. Gyula, Békés Megyei Levéltár.
- ❖ Gyarmati György: A Rákosi-korszak. Rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon, 1945–1956. Rubicon, 2011
- ❖ LŐCSEI Pál: Ki a Kulák? Szabad Nép, 1949. január 7
- ❖ KÁVÁSI Klára: Kulák lista. Agóra, Budapest, 1991. 106–110
- ❖ Pünkösti Árpád: *Rákosi a hatalomért*, Budapest, Európa Kiadó, 1992 ISBN 963 07 5412 6
- ❖ Rainer M. János: A magyarországi fordulatok és a szovjet politika, 1944–48. *Rubicon*, 1998/4-5.
- ❖ Tóth Judit, Főlevéltáros. Magyar Nemzeti Levéltár Főigazgatói Titkárság
- ❖ Varga Zsuzsanna: „Földindulás”. A hatalom és a parasztság Magyarországon az 1960-as évek első felében. *Történelmi Szemle*, 2. sz. 232–234.
- ❖ http://gondola.hu/cikkek/91858-A_kulakuldozes_aldozataira_emlekeztek.html
- ❖ <http://phoenix.szarvas.hu/varos/kommun/6.html>

 Az interjú készítése Gyermán János Tamás tanár úrral